

विषिष्ट प्रकारच्या जन्मकर्मफलदायी यज्ञयागादि क्रियानीच भोग आणि ऐश्वर्य प्राप्त होते, असे स्वर्गाभिलासी काम्य बुद्धिचे लोक मानतात. ॥ ४३ ॥

कामात्मान इति । कामात्मानः कामाकुलचित्ताः । अतः स्वर्ग एव परः पुरुषाथारे येषां ते । जन्म च तत्र कर्माणि च तत्फलानि च प्रददातीति तथा ताम् । भोगैश्वर्ययोगीति प्राप्तिप्रति साधनभूता ये क्रियाविशेषास्ते बहुला यस्याः तांप्रवदन्तीत्यनुषङ्गः ॥ ४३ ॥

कामना वासनांनी ज्यांचे चित्त आकुळ व्याकुळ झालेले असते, ते कामात्मे. तेव्हा स्वर्गच ज्यांचे परम प्राप्तव्य आहे, असे लोक केवळ त्या वेदवचनांचे वर्णन करतात, ज्यांमधिल विधिविधाने त्यांना अपेक्षित विभिन्न फळे देणारी असून ज्यांमधे भोग आणि ऐश्वर्य दायक अनेक विषिष्ट प्रकारच्या क्रिया सांगितलेल्या असतात. या श्लोकाच्या उत्तरार्धाचा या पुर्विच्या श्लोकामधिल प्रवदन्ति या क्रियापदासी अन्वय संबंध आहे. ॥ ४३ ॥

ततश्च----

त्या कारणानेच ----

भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहतचेतसाम् ।

व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥ ४४ ॥

केवळ उपरोक्त भाषेनेच मन भारावून जे भोग आणि ऐश्वर्य यांमधेच गढून जातात, त्यांची व्यवसायात्मिका म्हणजे कार्याकार्याचा निश्चय करणारी बुद्धिः कधीहि समाधिस्थ अर्थात एका ठिकाणी स्थिर होऊ शकत नाही. ॥ ४४ ॥
भोगैश्वर्यप्रसक्तानामिति । भोगैश्वर्ययोः प्रसक्तानामभिविष्टानां तया पुष्पितया वाचापहतमाकृष्टं चेतो येषां तेषां समाधिः चित्तैकाग्र्यं परमेश्वरैकाग्र्याभिमुखत्वं तस्मिन्निश्चयात्मिका बुद्धिर्न विधीयते । कर्मकर्तारि प्रयोगः नोत्पद्यत इत्यर्थः ॥ ४४ ॥

जे केवळ भोग आणि ऐश्वर्य यांमधेच गढून जातात, उपरोक्त भाषेनेच ज्यांचे मन भारावून जाते, त्यांची व्यवसायात्मिका म्हणजे कार्याकार्याचा निश्चय करणारी बुद्धिः कधीहि समाधिस्थ चित्त एकाग्रभावाने परमेश्वराभिमुख, अर्थात परमेश्वराठायी स्थिर होऊ शकत नाही. येथे कर्मकर्तारि प्रयोग आहे. भाव असा कि तसी बुद्धिः उत्पन्न होऊ शकत नाही. ॥ ४४ ॥

ननु च यदि स्वर्गादिकं परमं फलं न भवति तर्हि किमिति वेदैस्तत्साधनतया कर्माणि विधीयन्ते तत्राह----
स्वर्गादि परम फळ नाही असे म्हणाल तर मग वेदांमधे त्यांचे साधनभूत विधाने का आहेत. त्याविषयी सांगताहेत----
त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन ।
निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ॥ ४५ ॥